

ЛЕКЦІЯ №11

Тема: Традиції військової підготовки українців у період другої світової війни
з дисципліни “Допризовна підготовка”
для студентів 5 курсу факультету фізичного виховання
(спеціаліст)

План

1. Військова підготовка українців у молодіжних організаціях.
2. Передумови виникнення і становлення Української повстанської армії.
3. Військова підготовка в Українській повстанській армії.
4. Вишкіл в ОУН-УПА

1. Військова підготовка українців у молодіжних організаціях.

Визвольні змагання і збройна боротьба 1914 - 1920 рр. прискорили процес ідеологічного визрівання і довели до створення Організації Українських Націоналістів (ОУН), що започаткувала свій родовід з націоналістичної ідеології, націоналістичного світосприймання і написала на своїх прапорах практичні суспільні й політичні гасла українського націоналізму як світогляду. ОУН стала модерним завершенням модерного українського націоналізму, руслом, куди влився націоналістичний рух після ідеологічних шукань та світоглядної кристалізації по першій світовій війні. А отже - ОУН не виринула нізвідки на нашому політичному горизонті.

Носієм ідеї організованого українського націоналізму стало покоління, що брало участь у першій світовій війні і, що на його очах розгорнулася визвольна боротьба. Це були колишні старшини, підстаршини та прості стрільці, які пройшли добрий військово-фізичний та морально-ідейний вишкіл.

Війна не виправдала надій українців і не принесла їм вільної держави українського народу. Закінчилася вона мілітарною поразкою, а відтак дипломатично-політичною невдачею. Це мусило викликати реакцію в українській суспільності, що була приголомшена ударами долі, але з новою дійсністю не погодилася і своїх національно-самостійних позицій не здавала, її політичний і військовий провиди не скапітулювали перед ворогом, її армія вийшла поза межі України, щоб звідти продовжувати боротьбу всіма доступними способами, частина ж лишилася на річних землях в підпіллі. З цього черпала натхнення і морально-політичний дух нація в подальшій боротьбі за своє державне визволення.

Організація Українських Націоналістів була найважливішою підпільно-революційною організацією, що діяла між двома світовими війнами, а також під час 2-ої світової війни і після неї. Її ініціатором і організатором був полковник Євген Коновалець, один з найвидатніших старшин Української

Армії, колишній командир корпусу Січових Стрільців.

ОУН постала з Української Військової Організації (УВО) на 1 Конгресі Українських Націоналістів в січні 1929 року в м. Відні. Кінцевою метою діяльності ОУН була побудова самостійної української держави.

На Першій конференції ОУН у вересні 1941 року не приймається постанова про негайний перехід до загальнонаціонального збройного спротиву через неготовність до нього, але визначаються найближчі завдання. Одним із основних завдань, яке ставить перед собою ОУН є вишкіл нових провідних кадрів для визвольної боротьби.

Для здійснення цього завдання у військовій ділянці, Військова Реферантура Проводу ОУН створила окремий Краєвий Військовий Штаб /КВШУ під керівництвом Військового Референта Проводу ОУН поручника Дмитра Грицяя, пізнішого генерала Перебийноса, шефа штабу УПА, а, опісля під керівництвом генерала Тараса Чупринки, Головного Командира УПА. З дорученням цього КВШ переводяться в стан підпілля та продовжуються започатковані українською владою в червні 1941 року старшинська школа в Мостах біля Львова та підстаршинська школа в Поморянах, та організуються курси радистів, санітарної служби тощо.

В цих школах велась інтенсивна підготовка курсантів до збройної боротьби за незалежність України. Поряд з теоретичними заняттями з теренознавства, основ військової підготовки, конспіративної справи, багато уваги приділялось прищепленню практичних вмінь та навичок. Курсанти займались фізичними вправами на свіжому повітрі, вправлялись в стрільбі, ходили в походи тощо. Інструкторами в них були визначні старшини і підстаршини, які воювали за українську державу в часи Першої світової війни. Курсантам читались лекції з історії та географії України.

Паралельно з цим, за дорученням проводу ОУН, починають організовуватись збройні боївки, а далі й окремі збройні відділи ОУН, які, втягуючи в свої ряди теж нечленів ОУН, приймають незабаром загальнонаціональний характер. В цих боївках теж проводиться інтенсивний військовоїй вишкіл.

Влітку 1942 року ОУН відправила у підпілля, переважно в ліси, значну частину своїх військових кадрів, які мали завдання допомагати волинському й поліському населенню створювати самооборонні загони. Тут створювались вишкільні табори, в яких проводився регулярний військовий вишкіл, що був продовженням підпільного вишколу, який проводився ОУН з 1941 року.

В політичній платформі, яку прийняла ОУН в розділі *ті* Військова Політика вказується на те, що: Організація української військової сили буде поступово розвиватися, а її форма мінятися відповідно до трьох етапів політичного стану України: ворожої займанщини, національної революції, державного закріплення.

В обставинах ворожих займанщин підготовку українських народних мас до збройної боротьби, а зокрема підготовку організаторів та вишколених провідників, перебере окремий військовий осередок.

Лише військова сила, спирається на озброєний народ, готовий уперто та завзято боротися за свої права, зможе звільнити Україну від займанців та

вможливити упорядкування Української Держави.

Оборону впорядкованої держави перебере єдина регулярна надкласова національна армія і флот, що враз з територіальними козачими частинами будуть збудовані на підставі загальної військової повинності.

Поряд з цими акціями, ОУН вела широку пропагандистсько-роз'яснювальну роботу серед населення, в першу чергу серед молоді. Вона закликала плекати фізичні та духовні сили для майбутньої боротьби.

"... Хай кожен юнак і юначка не переведе ні одного дня, не посвятивши хоча 15 хвилин із нього на руханку для скріплення свого здоров'я. Хай ні один юнак і юначка не оміне нагоду використання приналежності до якого-небудь товариства (тільки не ворожого) для збільшення своєї фізичної справності й розвою. Ці спортові дачі, що без них не може бути мови про більше стислий військовий вишкіл і з браку якого юнацтво не може бути й технічним проводом, треба якнайскоріше засвоїти собі й у цьому напрямі треба зачати працю разом. Бо спортивне виховання є необхідним засобом у революційній праці, в ній приходить у першу чергу юнацтву здати іспит не тільки духових, але й фізичних здобутків.

А кожна хвиля втрачена для нашого духового й фізичного самообразування, є zarazом втраченою для української революції.

Тому все юнацтво як стій рисується й заповнює спортові товариства."

У вимогах до юнацтва, які були розроблені Проводом Організації Українських Націоналістів, вказується, що кожен український юнак чи юначка зобов'язуються підтвердити наступні вміння та навички:

"Викажеться довідкою приналежності до стрілецького клубу; вміє плавати та орудувати моторним човном; знає практичний спосіб самооборони; був учасником підстаршинського чи старшинського вишколу."

Як бачимо, вимоги до Юнацтва ОУН ставились надзвичайно серйозні. Це й не дивно, адже боротьба за свою державу очікувалась тривала і досить виснажлива і взяти участь в ній міг тільки фізично міцний та добре вишколений боєць.

В "Двадцяти прикметах характеру українського націоналіста", які розробила ОУН, наголошувалось на наступні вимоги до рівня військово-фізичної підготовленості:

"Витривалий, це значить що він завжди бореться завзято й витривало. Він знає, що без витривалості, доведеної аж до впертості, немає перемоги.

Здоровий, це значить що, він хоче бути здоровим. Він хоче, щоб ціле молоде українське покоління було здорове. Україна **потребує** сильних і здорових тілом і духом синів. Тому він в міру можливості вправляє та поширює руханку і спорт, не нищить свого здоров'я вживанням отрути - не п'є і не курить, -ні гулящим життям. В українського націоналіста Велика Ідея в серці, вогонь революційного духа в грудях, міцні й гнучкі м'язи, сталеві нерви, бистрий соколиний зір і слух та твердий п'ястук."

З політичних акцій ОУН дуже успішною була масова виховно-пропагандистська робота, що складалась з поширювання підпільної літератури, влаштування ідеологічно-вишкільних курсів, пропагандування культу героїв, поєднання з відповідними святкуваннями, висипання могил

січовим стрільцям тощо. Члени ОУН вступали в легальні товариства "Просвіта", "Сокіл", "Луг", спортивні гуртки і ін. У цій ділянці ОУН добивається знаних успіхів; українська молодь на Західно-українських землях є майже повністю під виключним впливом її ідею.

2. Передумови виникнення і становлення Української повстанської армії.

На Поліссі та Волині восени 1942 року під егідою ОУН-Бандери створюються загони, які пізніше приймають назву Українська Повстанська Армія (УПА). У жовтні на Поліссі було сформовано перший відділ УПА. Організаторами виступили провідні члени ОУН Ростислав Волошин, Яків Бусел, Дмитро Клячківський. Створив перший відділ Сергій Качинський-"Остап". Першим командиром УПА був Дмитро Клячківський-"Клим Савур", начальник штабу-Л. Ступницький-"Гончаренко". Оперативним відділом керував М. Омелюсік. Командування УПА розташувалось в Костопільському районі.

В цей же час на Волині постає сотня Української Повстанської Армії під командуванням сотника Довбешки - в старшинських кадрів вже в перших місяцях її існування.

3. Військова підготовка в Українській повстанській армії.

Вишкіл в ОУН.

На Першій Конференції ОУН в вересні 1941р. не приймається постанова про негайний перехід до загальнонаціонального збройного спротиву через неготовність до нього, але визначається як найближчі завдання:

- пропагандно-роз'яснювальна підготовка до збройної боротьби з німецьким окупантом, розкриття німецьких планів поневолення і колонізації України. Одночасно така ж акція проти нових намагань большевизації українських теренів, що її проводять надіслані Москвою в Україну агенти й партизанські диверсійні групи;
- збір та магазинування зброї;
- вишкіл нових провідних кадрів для визвольної боротьби.

Для здійснення цих завдань в військовій ділянці Військова Референтура Проводу ОУН творить окремий Краєвий Військовий Штаб під керівництвом Військового Референта Проводу ОУН пор. Дмитра Грицяя, пізнішого ген. Перебийноса, шефа штабу УПА, а опісля під керівництвом сот. Романа Шухевича, пізнішого ген. Т.Чупринки, Головного Командира УПА. З доручення цього КВШ переводиться в стан підпілля та продовжуються започатковані українською владою в червні 1941р. старшинська школа в Мостах біля Львова та підстаршинська школа в Поморянах, там організуються курси радистів, санітарної служби тощо. Сітка ОУН одержує доручення, щоб кожний провідний член прийшов в найближчому часі щонайменше підстаршинський вишкіл.

Одночасно з цим, дорученням Проводу ОУН починають організовуватись збройні боївки, а далі й окремі збройні відділи ОУН, які, втягуючи в свої ряди теж нечленів ОУН, приймають скоро

загальнонаціональний характер. Своїм завданням ставлять вони самооборону місцевого українського населення перед сваволею німецьких, більшовицьких та польських грабіжницьких банд. Так повстає мережа відділів УНС - Української Національної Самооборони.

УНС це ще не повстанська армія, особливо на першому році існування, бо її члени не перебувають постійно при зброї, а тільки у випадку потреби беруть її в руки. Все ж таки, вона, як виразний перехід до збройного спротиву та як вихід в організовані активної боротьби поза рамками організації, становить другий етап протинімецької боротьби, етап переходу від політичного спротиву до всенародного збройного протистояння.

4. Вишкіл в ОУН-УПА

Влітку 1942р. ОУН відправили в "ліс" значну частину своїх військових кадрів, що мали за завдання допомагати волинському й поліському населенню створювати самооборонні відділи. Такі військові відділи поставали, здебільшого, в більших лісових масивах і вони, на початку, з членів або симпатиків ОУН. У цих лісах поставали вишкільні табори, в яких проводився регулярний військовий вишкіл. До речі, цей вишкіл був продовженням підпільного військового вишколу, що його вела ОУН з 1941р.

Із рамен ОУН під керівництвом С.Бандери, перші самооборонні відділи почав організовувати Сергій Качинський - "Остап". Для підсилення цієї роботи відійшли на ПЗУЗ пор. Василь Івахів ("Сонар", "Сом"), що був до цього часу, командиром підпільної підстаршинської школи в Поморчнах. В 1943 році за наказом УПА організовуються старшинські та підстаршинські школи УПА. Командиром першої Старшинської школи УПА на Волині був майор Поль-Польовий. Командиром Старшинської школи УПА-Захід-майор Хміль. Волинська старшинська школа УПА випустила до весни 1944 року два старшинські і три підстаршинські випуски, старшинська школа УПА-Захід два старшинський і два підстаршинські випуски. Разом, враховуючи теж підстаршинські школи при різних Воєнних Округах, - було вишколено до весни 1944 року близько 2000 старшин і близько 3000 підстаршин.

Навчання в цих школах спочатку велось за тимчасовими програмами (проектами), пізніше командування Української Повстанської Армії встановило кілька програм:

- програма навчання для старшинської школи (повний вишкіл);
- програма навчання для підстаршинської школи (повний вишкіл);
- програма навчання для підстаршинської школи (скорочений вишкіл);
- програма для школи кадрів (підготовчий курс для кандидатів до старшинської школи);
- різні програми (для спеціальних вишколів спеціалістів: мінерів, радистів, телезв'язкові, розвідників, і т.д.).

Програми не були догматичними, їх можна було розширювати, доповнювати, залежно від обізнаності інструкторів з даного предмету, а також і рівня підготовленості стрільців.

В старшинських школах, на відміну від підстаршинських, курсантам

додатково читали лекції з інтендантури, розвідки, організації війська, інструктажу, військового книговодства та кореспонденції.

В старшинську школу приймали не всіх. До кандидатів на навчання ставились певні вимоги. Однією із вимог була закінчена освіта на рівні 6-го класу гімназії старого типу, або 8-ми класів радянської десятирічки.

Як бачимо, до школи набирали повстанців з досить високим загальноосвітнім рівнем. Перед вступом в школу, кандидати проходили ретельний медичний огляд.

Повний вишкіл у старшинській школі охоплював два курси:

- навчання рядового повстанця;
- вишкіл кандидатів на старшин.

Тривалість навчання рядових курсантів становила 359 годин. Після репетицій відбувався старшинський вишкіл, який тривав 409 годин. Разом програмою вишколу передбачалось 768 годин навчання.

Подаємо програму, за якою проходило навчання в старшинській школі / повний вишкіл:

1. ВИШКІЛ РЯДОВОГО ПОВСТАНЦЯ

Порядок предметів навчання і кількість годин	
-Польова служба	86 годин
-Зброезнавство	36 годин
-Впоряд	50 годин
-Стрілецький вишкіл	30 годин
-Піонерка і мінерка	31 година
-Внутрішня служба	33 години
-Теренознавство	16 годин
-Санітарна служба	5 годин
-Політичне виховання	72 години
<hr/>	
Разом	359 годин

ВИШКІЛ КАНДИДАТІВ ТА СТАРШИН

-Польова служба	106 годин
-Впоряд	18 годин
-Стрілецький вишкіл	16 годин
-Піонерка та мінерка	22 години
-Внутрішня служба	23 години
-Картознавство	64 години
-Інструкція (подавання команд)	48 годин
-Організація війська	30 годин
-Інтендатура	16 годин
-Розвідка	14 годин
-Зв'язок	14 годин
-Військове книговодство , кореспонденція, звітування.	6 годин
-Санітарна слкжба	
-Політичне виховання	24години
<hr/>	
Разом	409годин

Аналіз наведених матеріалів засвідчує, що вишкільні програми були орієнтовані на формування гармонійно розвиненої особистості патріота-борця за українську державу. Суттєву роль в зазначених програмах відігравали елементи фізичного виховання, адже обсяг часу, який відводився на різноманітні форми фізичного виховання /і такі спеціалізовані, як теренознавство, стрілецький вишкіл та ін./ складав не менше 50% від загального обсягу. Щоб бійці за короткий час могли пройти весь обсяг вишколу, програма передбачала найосновніші відомості з військових знань. На першому місці програма ставить:

1/ Польовий вишкіл, який має навчити бійця, як поводитися перед обличчям ворога в якості окремого бійця, із спеціальним завданнями, а також у складі рою, чоти, сотні. Кожний повстанець повинен докладно вивчити завдання борця, ідслугу, польової стійки, добірного стрільця /снайпера/, автоматика.

Після закінчення навчання одинцем наступає вишкіл в рою: рій у розвідці, в наступному бою, в обороні, в бойовій охороні, на чаті.

Потім іде навчання у складі чоти, сотні.

Під час навчання польової служби слід робити акцент на варіанти, пов'язані з партизанською тактикою, а саме:

- бої у спеціальних умовах: ліс, важко прохідні терени, ніч, мряка, злива, сніговії;
- спеціальні форми партизанських боїв: забезпечення маршів і постоїв, напад, засідка, маневрування.

2/ Впоряд. Впоряд служить виробленню точно визначених рухів, виконуваних по команді, виробленню вояцької постави та дисципліни. На впоряд переважно відводилось одну годину в день.

3/ Стрілецький вишкіл має завдання навчити стрільців стріляти. Цей предмет складається з внутрішньої і зовнішньої балістики і науки стріляння.

4/ Зброезнавство має ознайомити бійців з різними видами зброї, з їх бойовими властивостями, навчити бійців ними орудувати."

5/ Внутрішня служба має ознайомити бійців із військовим життям, з орієнтацією вартової служби.

6/ Піонерка і мінерка має ознайомити з будовою й маскуванню стрілецьких осередків /гнізд/; з будовою і нищенням дротяних перешкод ; із закладенням мін та очищенням замінованих полів та з різного роду переправами.

Дальший вишкіл бійці повинні здобувати в полі бою та в практичних рейдах. Щоб військо не втрачало вояцького духу та дисципліни, під час переправ і відпочинків треба проводити впоряд і польову службу.

Цікавим з цього погляду був режим для повстанців у вишкільних таборах.

День починався з ранкової руханки \зарядки\, що відбувалась за певним порядком, який деколи мінявся, але сама схема залишалась не змінною:

-початкові вправи \марш, біг, заспокоючі вправи;

-основні вправи в шахівниці: прості та комбіновані вправи цілого тіла (рук, ніг, шиї, грудей і живота), згодом ідуть "перепочинкові" вправи та ігри;
-кінцеві вправи: біг, марш, зі співом \якщо місцеві умови конспірації.

Після зарядки застеляють ліжка та біжать митися до потоку. \Як бачимо і замаються загартовуванням організму¹.. Згодом службовий старшина оголошує збір для молитви.

Як зазначається в дослідженні С.Хмілья:... Після обідньої перерви, згідно з планом вишколу, відбуваються побідні вправи. Крім вище названих, в краї діяли ще такі школи:

-старшинська школа "Олені", що діяла спочатку на Долинщині біля с.Липа, а пізніше перемістилася в Карпати; командир Поль;

-підстаршинська школа "Беркути" в Малиновцях \на Гуцульщині\, командир поручник Чмелик.

-підстаршинська школа імені С.Петлюри біля с.Космач, командир Степовий;

-На території Станіславщини \Івано-Франківщини\ діяло два вишкільні курені:

-"Гайдамаки" у Долинському районі, командир Хміль;

-"Чорні Чорти" у Коломийському районі, командир "Козак".

В цьому списку варто згадати військову школу кадрів ОУИ "Тигри". Випускники цієї школи створили курінь "Сіроманці", який складався виключно з членів ОУН. Командиром "Сіроманців" був колишній лейтенант Червоної Армії Дмитро Карпенко "Яструб". Він першим серед старшин УПА був нагороджений Золотим Хрестом Бойової заслуги.

Крім цих шкіл, кожна Військова Округа мала свої вишкільні табори. Наприклад, в одній тільки Станіславській області діяло у військово-вишкільних таборів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухів І.О. Західноукраїнські молодіжні товариства "Сокіл", "Січ", "Пласт", "Луг". Івано-Франківськ: б.в., 1992.
2. Військово-патріотичне виховання допризовників: Методичні рекомендації/ Укл. М.Д.Зубалій.- К.: ІЗМН, 1998
3. Історія українського війська/ Під заг. ред. І.П.Крип'якевича.- Львів: Вид-во Ів. Тиктора, 1936.- Ч.1.
4. Приступа Є.Н. Народна фізична культура українців.-Львів:УСА,1995.
5. Тимчак Я.В. Народні традиції військово-фізичної підготовки карпатських опришків// Рідна школа, 1997.- N 12.
6. Допризовна підготовка: Підруч. для 10-11 кл. / Конотопенко Я.І., Томчук М.І., Крамаренко Ю.В. та ін.; За ред. М.І.Томчука.- К.: "Вежа", 1998.